

STOCKHOLMSKÄLLAN

► LÄS MER OM DET GAMLA STOCKHOLM PÅ STOCKHOLMSKÄLLAN: www.stockholmskallan.se

Det stora judedopet blev historiskt

■ Den 17 maj 1681 landsteg två judiska familjer, allt om allt 12 personer, i Stockholm. Leddes gjorde familjerna, som närmast kom från Holland, av patriarkerna Moses Jakob och Israel Mandel.

Text: Jonas Hammervald

1681 var det fortfarande olagligt för judar att vistas sig i Sverige. För att få upprätthålla sig i landet krävdes att man tillhörde den svenska evangeliska statskyrkan. Samma regler gällde för infödda svenskar. Straffet för en svensk man eller kvinna som konverterade till en främmande religion var döden.

För de två judiska familjer som 1681 sökt sig till Stockholm fanns bara två alternativ – utvisning från riket eller konvertering till den ”rena” evangeliska tron. Familjerna valde av ”kärlek och begär till den kristna religionen”, som det står i en samtida källa, det senare alternativet.

Dryga fyra månader efter familjernas ankomst till Stockholm, den 29 september 1681, var den stora dagen inne – de nyanlända judarna skulle döpas i Tyska kyrkan och upptas i den kristna gemenskapen.

Dopet var en stor begivenhet i sin samtid. Kung Karl XI och drottning Ulrika Eleonora den äldre var där som dopvittnen. I dopet antog de nydöpta judarna nya namn: Israel Mandel blev Carl Christian och hans fru blev, som en hyllning till drottningen, Ulrika Eleonora. Moses Jakob antog namnet Gustaf Mikael och hans hustru antog namnet Hedvig Eleonora. Senare kom Gustaf Mikael att lägga till ”Renatus”, latin för ”den återfödde”, till sitt namn.

I alla Stockholms kyrkor upptogs i samband med ”judedopet” en särskild dopkollekt som senare överlämnades till de nykristnade

familjerna. Även direkt från det kungliga hovet erhöll familjerna ekonomiskt bistånd i formen av 400 daler silvermynt.

”Det stora judedopet av 1681”, som episoden har kommit att kallas i historien, var inget unikum. Under det sena 1600- och tidiga 1700-talet ägde en handfull liknande ceremonier rum i Stockholm.

Först 1774 fick en person av judisk börd, sigillgravören och handelsmannen Aaron Isaac från Mecklenburg, tillstånd att slå sig ned i den svenska huvudstaden. Året därpå bildades Stockholms första judiska församling. I det så kallade judereglemente som utfärdades 1782 beskars dock den judiska minoritetens rättigheter kraftigt, judar fick inte rätt att ha vissa yrken eller äga en viss slags egendom. Först 1870 kom Sveriges judiska befolkning att tillerkännas fullständiga medborgerliga rättigheter.

Hur gick det då för de tolv judar som lät sig döpas i Tyska kyrkan 1681? Relativt bra är svaret. Carl Christian Mandel etablerade sig som en respekterad köpman och tjänstgjorde senare under Karl XII:s krig som överfältkommisarie med ansvar för inköp av förnödenheter till svenska armén. Två av Mandels söner blev i sin tur svenska officerare.

Även inom Gustaf Mikael Renatus släkt blev en medlem i andra generationen militär, den berömda karolinen Johan Gustaf Renat, som slogs under Karl XII vid Narva och Poltava.

DOPET. Kopparsticket från Christophorus Bezelius ”Die Herrlichkeit des Christenthums”, tryckt cirka 1682, föreställer ”Det stora judedopet” i Tyska kyrkan 1681.